

Казки про чортів

Чорт-змій і запродані діти

Чорт-змій і запродані діти

Десь у якомусь-то царстві, в якомусь господарстві був жив собі старий чоловік та жінка. І зроду в них не було дітей.

Поїхав чоловік на базар, от як би й у нас у Корсуні, поторгував він, що йому було треба, купив собі рибу солону та й поїхав з базару додому, їде собі та й захотів він пийти дуже. Аж стоїть на горі криниця. Припав він до неї, а чорт відти хвать за бороду і не пускає.

— Пустити,— каже чоловік.

— Ні, не пушту,— одвічає біс.

— Чом же ти не пустиш?

— Подаруй,— каже чорт,— мені те, що в тебе дома є найдорожче, тоді пушту. Чоловік і каже:

— Що ж у мене є найдорожче? Є в мене дома коні — візьми їх.

— Ні,— каже чорт і держить за бороду.

— Є в мене воли дома,— каже чоловік.— Візьми їх собі.

— Ні,— каже чорт.

Переказав чоловік усе, що в нього було найкращого, а чорт все каже «ні» і за бороду держить.

Бачить чоловік, що чорт нічого не бере, та й каже:

— Є в мене жінка стара, то візьми її, та тільки пусти.

— Ні,— відповідає чорт.

Думав-думав чоловік: якщо вже й жінку не бере, котру я zostавив на останок, а вона ж у мене найдорожча за все, то що ж йому треба? Нічого робить:

— Бери,— каже,— те, що сам знаєш.

Розписався, що оддасть непременно, тоді чорт і пустив його.

Сів собі чоловік та й поїхав.

А поки його не було дома, народилось у жінки двійко дітей, і ростуть вони не по днях і не по часах, а по минутах. Уже такі бігунці гарні. Тільки угледіла чоловіка жінка, зраділа йому дуже і вибігла насупроти його з дітьми. Чоловік як побачив дітей, та й мало не зомлів. От він і розказує їй свою пригоду.

— Жінко моя люба. їхав я з ярмарку і захотів дуже пийти. От нахилився я до криниці, а чорт з неї хап мене за бороду та й не пускає. Я і просився і молився, а він не пускає. Дай мені, каже, що в тебе є дома найдорожчого, тоді пушту. Я йому і воли давав, і коні, а він не бере. Є в мене жінка люба, кажу, бери її, та тільки пусти. А він не бере. Я й не подумав, що в нас є дітки. Де ж ми тепер їх заховаємо, щоб не віддати йому?

— А що ж,— каже жінка,— треба якось заховати. Викопаймо ми яму під хатою, під причілком, та й сховаємо.

Викопали вони яму під причілком, поставили води і їсти всього і їх туди повпускали. Зверху взяли накрили і замазали, а самі виїхали з дому.

От прилітає до хати змій. А чорт той у змія перетворився. Прилетів, шатнувся по хаті — нема нікого. Він тоді насамперед до кочерги:

— Кочерга, кочерга, де господар дітей подівав?

Кочерга йому й одговорює:

— В мене господар добрий чоловік був: мною вогонь загребе, то я собі й стою.

Не допитавшись у кочерги, він до помела:

— Помело, помело, де господар дітей подів? А помело сказало:

— В мене господар добрий чоловік був: вимете мною піч, то я собі й стою.

І помела не допитався. Він тоді до сокири:

— Сокиро, сокиро, де господар дітей подів? Сокира говорить:

В мене господар добрий чоловік був: мною дров наруба, положить мене, то я собі й спочиваю. Він до долота:

— Долото, долото, де господар діти подівав? А долото каже:

— У мене господар добрий чоловік був: мною дірку продовба та положить мене, то я собі й лежу.

А змій йому говорить:

— Чи ж то добрий чоловік був твій господар? Дивись, як він тобі голову побив. А ти кажеш, що він добрий чоловік був.

— І то правда,— каже долото.— Візьми ж мене та винеси на кінець хати на причілок та кинь через себе, то де я впаду та загрузну, то там і копай.

От змій так і зробив, і там, де загрузло долото, почав копати і викопав. А діти вже великі виросли, парубком і дівчиною стали. Забрав їх змій і несе. От притомився він, сів відпочивати. Лежав-лежав і заснув. Дівчина ськає йому в голові, а хлопець сидить горює. Аж біжить кінь. Добігає й каже:

— Здрастуй, хлопче-молодче! Чи по волі, чи по неволі мандруєш? А хлопець одказує:

— Ей, конику-братику, не по волі, а по неволі.

— Сідай на мене,— каже кінь,— я вас винесу.

Взяли вони й сіли, а змій спить. Кінь як пустився вскач, біжить та й біжить. А змій як пробудився, побачив, що їх нема, та в погоню. От вони сидять на тому коню, а брат і каже:

— Ей, конику-братику, пече мене в плече. Пропадеш ти, пропадемо і ми.

А змій летить, з рота в нього пащить. Уже на коневі й хвіст зайнявся. Бачить кінь, що невидержка, узяв хвицьнув, сам побіг, а вони, бідні, zostались. Як прилетить до них змій:

— А,— каже,— кого ви слухаєте? Ось я вас з'їм!

Стали просити брат з сестрою, щоб не їв їх. Змій і каже:

— Ну, цей раз вам прощаю, та тільки не слухайте нікого!

Забрав їх змій та й поніс. Ніс-ніс і притомився та й сів спочивати. Заснув змій. Дівчина в голові його ськає, а хлопець сидить, горює. Аж летить чмелик. Приліта та й каже:

— Здрастуй, хлопче-молодче!

— Здрастуй, чмелику!

— А що, брате, чи по волі, чи по неволі мандруєш?

— Ей, чмелику-братику, сюди б я не зайшов по волі, а вже видно, що по неволі. Чмелик каже:

— Сідай, я вас винесу.

— Як же ти нас, чмелику, винесеш, коли кінь ніс, та не виніс.

— Та вже,— каже чмелик,— чи винесу, чи не винесу,— одначе вам пропадять.

От взяли вони сіли на того чмелика, він їх і поніс. Змій як пробудиться, як уздрів, що їх нема, та в погоню. Сидять вони на тому чмелику, а брат і каже:

— Ой, чмелику-братику, пече мене в плече. Пропадемо ми, пропадеш і ти.

Чмелик перевернув крильця, скинув їх, вони попадали, а він полетів. От прилітає змій, упав та й рот роззявив.

— Ага, попались! — каже.— Тепер я вас із'їм. Казав же я вам, щоб нікого, окрім мене, не слухали.

Стали вони просити змія, щоб він їх не їв, та й упросили. От він забрав їх і несе знову. Сів одпочити, дівчина ськає йому в голові, а хлопець сидить, горює. Аж іде волик, такий поганенький, та й каже:

— Здрастуй, хлопче-молодче! Чи по волі, чи по неволі мандруєш?

— Ей, волику-братику, сюди б я по волі не зайшов, мабуть, що по неволі.

— Сідайте,— каже той волик,— я вас винесу. А вони кажуть:

— Е вже! Коли кінь та чміль не винесли, то де вже б ти виніс?

— Нічого,— каже волик.— Сідайте, то й винесу.

От вони сіли, волик і несе їх. І так несе, що хвилька, то й милька, а як спотикнеться, то й дві. Змій як побачив, що нема їх, дуже розсердився та як кинувся аж поверх дерева та так летить, так летить! От хлопець оглянеться та й каже:

— Ой, волику-братику, пече мене в плече. Пропадеш ти, пропадемо і ми. А волик і каже:

— Заглянь мені, хлопче, в ліве ухо та вийми гребінку і махай нею назад себе.

Вийняв той гребінку, махнув назад себе — і став ліс такий густий, як гребінка. А волик своє робить: біжить і біжить, що хвилька, то милька, а спотикнеться, то й дві. Змій як побачив ліс, став його гризти зубами. Прогризся крізь той ліс і знов став доганяти. Хлопець бачить, що змій доганяє, і каже:

— Ой, волику-братику, пече мене в плече. Пропадеш ти, пропадемо й ми. А волик каже:

— Заглянь мені у праве вухо, вийми хусточку та й махай наперед мене.

Він витяг хусточку, махнув — і поперед його стало море. А на тому морі золотий міст. От збігли вони на міст і перебралися на ту сторону. Махнув назад хусточкою хлопець, і не стало моста. Змій добіг до моря та й став, нема йому по чому бігти.

От волик і каже:

— Повезу я вас до хатки, і тут у цій хатці будете ви жить недалеко від моря, а мене візьміть та заріжте.

Плачуть брат з сестрою:

— Як же ми тебе будемо різати, коли ти нас од смерті врятував?

— Нічого,— каже.— Заріжте і візьміть одно плечко повісьте на печі, друге на полу в кутку, третє на покуті, а четверте — коло порога, на всіх чотирьох кутках.

Зарізали вони того волика, взяли і повішали плічка, як їм сказано, по всіх чотирьох кутках, а самі полягали спати. Пробудився брат уночі, дивиться, а коло порога стоїть кінь у такому славнім уборі, що тільки сісти та їхати. Глянув на покуття, а там у кутку меч-самосіч, а на полу у кутку собака Протиус, а на печі собака Недвига. Будить брат сестру, а сам сідає на того коня, опоясується мечем та з тими собаками і їде на полювання. Що вловить, то тим і живляться.

Ну, живуть вони над морем, а сестра ходить туди ложечки та одежину мити. Змій і говорить до неї:

— Як то ви перебралися? А вона й розкаже:

— Єсть у мого брата така хусточка, що як нею махнуть, то зробиться міст. А він каже:

— Знаєш що: попроси ти в нього ту хусточку начебто прати, та візьми махни нею, то я до тебе переправлюсь і буду з тобою жити, а брата твого отруїмо.

От вона прийшла додому і просить брата:

— Дай, братику, мені ту хусточку. Вона брудна, я піду та виперу тобі.

Він повірив їй та й дав. Сестра взяла, прийшла до моря, махнула — став міст. Змій і переправився на цей бік. От радяться вони, як би згубити брата з світу. А змій і каже:

— Ти візьми занедужай та й скажи: снилось мені, братику, і виділось, що якби ти поїхав на полювання та дістав мені вовчого молока, то я б і видужала. От він як поїде, а вовки й розірвуть його собак. Тоді ми і його візьмем, бо в собаках уся сила.

От приїжджає брат з полювання додому, змій сховався, а вона йому й каже:

— Снилось мені, братику, що якби ти поїхав та дістав мені вовчого молока, то я б напилася та й, може б, одужала, бо я така слаба, така слаба!

— То й дістану,— каже брат. Сів на свого коня і поїхав. Приїжджає у чагарець, аж тут вовчиця схопилась. Протиус догнав, Недвига придержав. Брат здоїв молока і пустив її. Вовчиця оглянулася і каже:

— Спасибі тобі, хлопче-молодче, що ти мене пускаєш. Я думала, що ти мене з світу згубиш. Дарую тобі за це вовчєня.

І наказує тому вовчати:

— Служи ти цьому чоловікові так, як батькові.

От він і йде. То було в нього двоє собак, а тепер і третє вовчєня бїжить за ним.

Вгледїла сестра з змїєм, що за братом бїжить трєє собак, а змїй і каже:

— Ото лихо, ще й третєго сторожа собї добув. Вїзьми ж ти ще гїрше занедужай і попроси молока медвежого, то там його розїрвуть.

От змїй перекинувся голкою, вона взяла застромила її в стїну. Злїз брат з коня, а собаки та вовк до хати та так пнуться на стїну до тїєї голки. А сестра й каже:

— Навїщо ти тих собак держиш, вони менї спокою не дають!

Він крикнув — собаки й посїдали. А сестра каже:

— Снилось менї, братику, що коли б ти дїстав менї ще ведмежого молока, то я б напилась та й одужала.

—То й дїстану,—каже він. Переночував, сїв на коня та й поїхав. Приїжджає знов в чагарець: тут зараз і сховалась медведиця. Протиус догнав, Недвига придержав. Здоїв її брат та й пускає.

Медведнця й каже:

— Спасибї тобї, хлопче-молодче, за те, що ти пустив мене. Дарую тобї медведча.—А до медведчати каже:

— Слухай його як свого батька. Іде брат додому, і вгледїли сестра з змїєм, що вже четверо за ним. Змїй і каже:

— Попроси в нього лисичого молока, то він як поїде, то звїрі його й з'їдять.

А сам перекинувся голкою, вона й застромила в стїну ще вище, щоб собаки не дїстали. Брат злїз з коня, собаки знов кинулись до хати та так і пнуться на стїну. Сестра розплакалась:

— Нащо ти так багато собак держиш! Брат крикнув, вони посїдали. А сестра знов своє:

— Снилось менї, братику, що якби ти дїстав менї ще лисичого молока, то я б одужала.

— То й дїстану,— каже брат.

От лягає він спати. Недвига примостився в його головах, Протиус у ногах, а Вовчок і Медведик по боках. Переночував брат, вранці сїв на коня, забрав своїх звїрів і поїхав. Приїжджає до чагарця: вибїгла лисиця. Протиус догнав. Недвига придержав. Брат видоїв її і пускає. А лисиця й каже:

— Спасибї тобї, хлопче-молодче, що ти мене пускаєш. Я думала, що ти мене розїрвеш своїми собаками. За те дарую тобї лисичєня.— А лисичєнятї каже:

— Слухай його, як рїдного батька. Іде брат додому. Угледїв змїй, що він добув собї ще п'ятого сторожа, а сам і не пропав, та аж зубами скрегоче.

— Вїзьми,— каже він,— занедужай ще гїрше і скажи: снилось менї, братику, що десь в іншому царствї є такий кабан, що носом оре, вухами сїє, а хвостом волочить. І є там такий млин на дванадцять каменїв, що само й мелеться, само й насипається, само одгортається, само і в мїшки набивається. То якби ти дїстав з-під тих дванадцяти каменїв борошна, то я б спекла собї коржа з того борошна і одужала б.

Брат розсердився і каже:

— Не сестра ти менї, а ворог! А вона:

— Чи ж можу я тобї бути ворогом, коли нас тїльки двоє на чужинї?

Повїрив брат, знову сїв на коня, забрав свою сторожу і поїхав. Приїжджає туди, до кабана і до того млина, що казала. Прив'язав коня і йде в млин. А там дванадцять каменїв і дванадцять дверей. І такі тї дверї, що самї одчиняються і самї зачиняються.

Взяв він з-під першого каменя борошна, пішов у другї дверї, а дверї й зачинили його звїрів. Ото як пройшов він усї дверї, вийшов надвїр, аж бачить: звїрів нема. Він свистїв-свистїв, чує, що вони десь виють, але не вибїгають. Заплакав він, сїв на свого коня і поїхав додому.

Приїжджає, а сестра його гуляє з змієм. Тільки що брат входить у хату, а змій і каже:

— Ну, журився я за м'ясом, а м'ясо само йде. Велять братові рубати дрова та наставляють окріп, щоб його зварить та з'їсти. От він рубає дрова, а сорока приліта та й каже:

— Загайся, хлопче-молодче, загайся, бо вже твої звірі прогризлися крізь двоє дверей.

От він поналивав у казани води й розтоплює. А дров нарубав гнилих, вони підсохнуть трохи і займуться. А він візьме прихлюпне водою, щоб не так горіли, та й вийде надвір. Сорока й каже:

— Ей, загайся, хлопче-молодче, загайся, бо вже твої звірі прогризлися крізь четверо дверей. От як ввійде він до хати, то змій і каже:

— Ей, не вгоден ти й окропу нагріти! — Та сам візьме кочергу, поштовха, вони й займуться. А брат візьме та й прихлюпне водою, і дрова знову помалу горять. Вийшов він знов надвір, ніби за дровами, а сорока й каже йому:

— Ей, загайся, хлопче-молодче, бо вже твої звірі крізь десятеро дверей прогризлися.

А брат набере якнайгниліших дров та й кине в піч, щоб не так горіли. От уже й казани починають закипати. Знов вийшов він надвір, нібито по дрова. А сорока й каже:

— Ей, загайся, хлопче-молодче, загайся, бо вже твої звірі прогризли усі двері і спочивають. От уже закипіли ті окропи, він і каже до змія:

— Зятю мій милий, зятю мій любий, дозволь мені перед смертю на дерево вилізти та з білим світом попрощатися.

— Ну, лізь,— каже змій.

От поліз брат на явір, і ні одної гілки не пропускає, все на кожну ступає, щоб тільки загаятися хоч трохи. Виліз аж на самий верх.

Прилітає сорока:

— Ей, загайся, хлопче-молодче, загайся, бо от-от прибіжать твої звірі.

А змій вибіга з хати та й кричить:

— Доки ти сидітимеш там, злазь, бо вже в мене терпцю немає!

Став злазити брат назад, та вже на кожну гілку ступає, щоб загаяти час. От став він уже на останню гілку та й хоче додолу скочити, коли це звірі його — неначе що загуло — прибігли й стали круг нього. А він тоді скік на землю та й гукає радісний на змія:

— А йди лиш, любий зятю, може, я вже готовий!

Змій вийшов, а він до звірів:

— Вовчук! Медведчук! Протиус! Недвига! Беріть його!..

Звірі як кинулись — і розірвали в шматки.

Зараз він взяв труп склав, спалив, а лисичка хвостом змела, винесла в поле та й розвіяла. А як змія розривали, то сестра схопила зуб його та й сховала.

От брат і каже:

— Коли ти, сестро, така, то зоставайся собі тут, а я поїду в інший край.

Взяв зробив два цебри, повісив на яворі і сказав їй:

— Оце, сестро, як будеш ти плакати по мені, то оцей буде повен сліз. А як будеш плакати по змієві, то оцей буде повен крові.

Сів собі на коня, забрав своїх вірних друзів та й поїхав. Приїжджає він в один город та й узнає, що в тому городі є криниця і в ній сидить змій з дванадцятьма головами. Як ідуть люди по воду, то й ведуть одну дівчину. Змій з'їсть її, а вони наберуть собі води, бо інакше не можна. Того дня настала черга цареві вести свою дочку. От хлопець-молодець і каже:

— Я можу побідити того змія.

— Як побідиш його,— кажуть люди,— то цар обіцяв віддати свою дочку ще й половину царства.

Ну, ведуть ту царівну, а за нею й хлопця-молодця ведуть, а за ним ідуть його звірі і кінь. Привели

ту царівну, таку убрану. Тут змій тільки що виткнувся, щоб з'їсти її, а хлопець-молодець і каже: — Меч-самосіч, рубай його! Вовчук, Медведчук, Протиус, Недвига, беріть його!

Тут той меч-самосіч січе, а звірі рвуть. І розірвали його зовсім. Взяли труп, склали, спалили, а лисичка хвостиком змела попіл і розвіяла. Дякують люди йому, що вода стала свобідна. А царівна дала йому перстень.

От ідуть вони до царського палацу, а дорога далека була, він притомився, ліг на траві, царівна ськає йому в голові. А лакей прийшов, одв'язав той меч-самосіч од тороків та й каже:

— Меч-самосіч, січи його! Той меч і посік його на маленькі шматочки. А звірі послули й не чули. Лакей тоді до царівни:

— А скажеш, що я тебе од смерті врятував? Як не скажеш, то буде тобі те, що й йому.

Царівна злякалася та й погодилась. Приходять вони додому, а цар такий радий. Зараз одіжку надів гарну на нього і почали гуляти.

Як пробудився Недвига, побачив, що немає господаря, побудив усіх. Стали думать-гадать, хто найпроворніший з них. Вирішили, що лисичка. От і посилають її дістати води живущої і цілющої і молодого яблущка. Побігла лисичка діставати тієї води і того яблущка. Аж ось і криниця з цілющою та живущою водою, і біля неї росте яблущка з молодими яблущками. От тільки криницю і яблущку та стереже солдат. Та такий здоровий і махає раз у раз шаблею, так що и муха пролетіти не може над тією криницею. Що тут робить? Пустилася лисичка на хитрощі. Зробилася ніби кривою, біжить повз криницю і шкандибає. Солдат як побачив та за нею: дай, дума, спіймаю. А лисичка від нього все далі і далі. От як одвела вона того солдата далеко та як чкурне до криниці. Солдат тільки став та й очі вирячив. А лисичка до криниці, набрала в пляшечку води, зірвала яблущку та й поминай як звали.

Прибігла лисичка. Зараз Протиус взяв ту воду, помазав нею шматки хлопця-молодця, вони й зцілились. Влив йому в рот живущої води, він ожив. Дав йому з'їсти молодого яблущка, він помолодів і зробився ще кращим, ніж був. Встав хлопець-молодець на ноги та й каже:— Ох, як же я довго спав!

— Добре б ти спав, якби ми не дістали води живущої і цілющої.

— Що ж тепер ми будемо робити? — кажуть усі. Порадилися і вирішили, щоб він перебрався за старця і йшов у царський дім.

Переглянувся він і пішов. Приходить, а лакеї його й не пускають. Став він просить, а царівна й почула і звеліла впустити. Ввійшов він у покої, став шапку знімати, а перстень той, що йому подарувала царівна, так і засяв. Царівна і впізнала, та ще не вірить собі і каже:

— Ходи сюди, старче божий, я тебе почастую. Підійшов він до столу, царівна налила йому чарку вина та й дає. А він бере лівою рукою. Побачила, що він бере не тією рукою, на котрій перстень, та й випала сама ту чарку. Налива другу, а він бере правою. Вона зараз і впізнала свій перстень і каже до батька:

— Оце мій муж. Він мене визволив од смерті. А цей,— показує на лакея,— цей пройдисвіт убив його і заставив мене, щоб я сказала, що він мені муж.

Цар так і скипів. Звелів вивести з конюшні такого коня, що на нього ще ніхто й не сідав, прив'язали того лакея до хвоста та й пустили по полю. А хлопця-молодця посадили за стіл і тут же одгуляли весілля.

От живуть вони собі щасливо. Аж одного разу згадав брат про свою сестру. Велів осідлати коня, забрав звірів та й поїхав до неї. Приїхав і бачить, що той цебер, що назначений для змія, повнісінький крові, а його цебер розсохся і розсипався. Бачить брат, що вона жалкує ще й досі за змієм, та й каже:

— Раз ти така, то більше я тебе і знати не хочу. Сиди тут, я більше й не навідаюсь до тебе.

А вона як почала просити й благати та й упросила, щоб він її взяв з собою.

От як приїхали вони додому, вона взяла та під ту подушку, що він спить, і підкинула змійового зуба, що колись сховала. Ліг спати брат, а той зуб і вбив його.

Жінка думала, що він сердиться чого та не говорить до неї, та так просить, щоб не сердився. А далі взяла його за руку, а рука холодна, як лід. Вона як закричить! А Протиус у двері та цмок його! Він ожив, а Протиус умер. Далі Недвига цмок Протиуса. Протиус ожив, а Недвига вмер. От він до Медведчука:

— Цілуй,— каже,— Недвигу!

Недвига ожив, а Медведчук умер. -Дійшла черга до лисиці. Як вона вмере, то її цілувати нікому. Що тут робити? А лисиця хитра. Взяла вона Медведчука, поклала на порозі та цмок його, а сама за двері. А зуб як вискочить та в двері та там і застряв.

Ну, бачать вони, що всі живі, що ніхто не загинув од того зуба, та такі раді. А сестру взяли прив'язали, як того лакея, до хвоста коневі та й пустили по полю.

Самі ж вони тепер живуть-поживають і добро царське проживають. Я там був, мед і вино пив, по бороді текло, а в рот не попало.